

СУТНІСТЬ ІНФРАСТРУКТУРИ ФОНДОВОГО РИНКУ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

Нечипорук Оксана Василівна, ст. викладач кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — Розглянуто сутність інфраструктури фондового ринку та її учасників. Охарактеризовано основні критерії, за якими можна оцінити роль інфраструктури фондового ринку та обґрунтовано її в сучасних умовах розвитку світової економіки.

Ключові слова — Інфраструктура, фондовий ринок, ринок цінних паперів, біржа, депозитарій, емітент, фінансові посередники.

В умовах становлення ринкових відносин в Україні вивчення теорії та практики функціонування інфраструктури ринку набуває особливого суспільного значення.

Виникнення інфраструктури фондового ринку – ще один крок в розділенні та спеціалізації суспільного виробництва. Інфраструктура сприяє стійкому розвитку ринкових відносин, визначаючи напрямок та темпи економічних змін.

Економічна література останніх років [1, 2, 3, 6, 8] характеризується різними визначеннями та точками зору на сутність, роль та місце інфраструктури фондового ринку в системі національного господарювання.

На думку Кравченко Ю. [2] інфраструктура фондового ринку обслуговує інтереси учасників ринку і повинна забезпечувати наступні основні задачі:

удосконалення угод з цінними паперами та їх похідними з мінімальним ризиком;

здійснення поставки фондових інструментів покупцю або його довіреній особі з перереєстрацією права власності в оговорений строк;

оплата поставлених цінних паперів;

відповідальне зберігання та облік цінних паперів.

Конкретним виконанням цих та інших задач займаються інфраструктурні учасники або суб'єкти інфраструктури [2].

Інфраструктура завдяки своїй діяльності скорочує учасників ринку, час здійснення операцій та витрати, пов'язані з ними, тобто витрати обігу, звільняючи тим самим ресурси учасників ринку для більш ефективної роботи.

Таким чином, ринкова інфраструктура являє собою досить неоднорідну систему установ, організацій, фондів, які виконують різні функції та відносяться до різних організаційно-правових форм. Відмінною рисою всіх інститутів інфраструктури ринку є належність до сфери нематеріального виробництва. Їх економічна спеціалізація – це надання ділових послуг різного роду (business services): торгово-посередницьких, фінансових, консультаційних, інформаційних.

В роботі Я.М.Міркина [3] „Цінні папери та фондовий ринок” інфраструктура фондового ринку розділяється на а) правову; б) інформаційну (фінансова преса, спеціалізовані бази даних з цінних паперів); в) реєстраційну мережу; г) депозитарну та розрахунково-клірингову мережу. Інфраструктура виділена як окремий компонент ринку поруч з органами державного регулювання та надзору, а також саморегулюючими організаціями.

В.В.Овчинніков в своїй роботі „Шлях до досконалості світового ринку цінних паперів” [4] розкриває поняття інфраструктури фондового ринку як глобального інструменту захисту прав інвесторів від криз, пов'язаних з обвалом цін на акції, в які вкладені кошти інвесторів. Подібна трактовка розширює поняття інфраструктури, включаючи до нього і функції інвестиційних посередників.

В.А.Тарачев [7], аналізуючи досвід розвитку світового ринку цінних паперів розглядає інфраструктуру у вигляді сукупності функціонально пов'язаних елементів, включаючи не тільки торгові та розрахунково-депозитарні організації, але також інвесторів, емітентів, брокерсько-дилерські організації – всіх учасників інвестиційного процесу.

Інститути інфраструктури ринку цінних паперів відособлюються від інших суб'єктів економіки тим, що надають послуги по створенню необхідних умов для укладання угод між суб'єктами ринкових відносин і виконання досягнутих угод. Відповідно змісту, закладеному в назві, інфраструктура фондового ринку здатна нормально функціонувати тільки в умовах ринкової економіки. Централізований або перехідний характер економіки зумовлює гіпертрофований розвиток одних інститутів і практично повну відсутність інших, а також обмежене виконання існуючими інститутами інфраструктури своїх функцій.

В дослідженні під терміном інфраструктура фондового ринку буде розумітися сукупність торгових, розрахункових, клірингових, депозитарних організацій, які забезпечують стабільне функціонування фондового ринку. Елементи інфраструктури сприяють максимальній ефективності та своєчасності виконання угод.

Координуючим елементом інфраструктури фондового ринку є організатори торгівлі – торгові системи.

Безпосередніми учасниками фондового ринку виступають держава, корпорації, фінансові посередники, населення, а також іноземні інвестори та емітенти. Держава виконує на фондовому ринку дві важливі функції: здійснює регулювання ринку та емітує боргові зобов'язання для забезпечення потреб бюджету. Функція регулювання здійснюється через визначені державні інститути. В Україні такими інститутами є Комісія з цінних паперів та фондового ринку, а також Міністерство фінансів, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна в межах своїх повноважень. Генеральним агентом з розміщення

емісій державних цінних паперів виступає, як правило, Національний банк, емітентом казначейських зобов'язань – Державне казначейство [2].

Фізичні особи здійснюють на фондовому ринку інвестиції в різні види цінних паперів. Вони або інвестують кошти в окремі види цінних паперів, або формують диверсифікований портфель цінних паперів через участь в інститутах спільного інвестування – інвестиційних фондах різного типу. Інвестиції фізичних осіб в основному здійснюються за посередництвом брокерських контор та через відповідні підрозділи фінансових інститутів, що виконують брокерські функції.

Корпорації виступають емітентами цінних паперів при нестачі власних фінансових ресурсів та інвестують кошти в цінні папери інших емітентів за наявності вільних фінансових ресурсів і вигідних пропозицій щодо інвестування коштів в інструменти фондового ринку.

Іноземними учасниками ринку є уряди, корпорації, фінансові інститути, населення інших країн, а також міжнародні фінансові інститути й організації. Їх можливості щодо залучення та інвестування коштів на національному фондовому ринку регламентуються чинним законодавством відповідної країни.

Певну роль у забезпеченні функціонування ринку цінних паперів відіграють саморегулюючі організації професійних учасників ринку, які виконують певні функції регулювання, а також захищають інтереси професійних учасників ринку та інвесторів [8].

Основним показником, який характеризує фондовий ринок, є його ефективність. Вона оцінюється за результатами господарської діяльності, тобто співвідношення витрат та отриманого доходу. Керуючись загальноприйнятими принципами визначення економічної ефективності роль інфраструктури фондового ринку можна оцінити за наступними критеріями:

- мінімізація витрат для інвестора;
- зниження усунених ризиків;

- контроль та пом'якшення наслідків ризиків, які не усуваються.

Формування інфраструктури йде паралельно з розвитком фондового ринку, ростом кількості угод. Тому належним чином налагоджена система торгівлі, клірингу, розрахунків та поставки цінних паперів дозволить збільшити ефективність функціонування ринку цінних паперів шляхом зниження кількості зривів та некоректного виконання угод. В першу чергу, це стосується гарантій виконання укладених угод. Ріст числа угод підвищує вимоги до швидкості та точності проведення операцій, що об'єктивно призводить до трансформації інфраструктури в самостійну підгалузь фінансового господарства.

Роль інфраструктури ринку цінних паперів в сучасній економіці найбільш повно розкривається через її функції у відтворювальному процесі, серед яких слід виділити наступні:

- зниження витрат при укладанні угод між господарюючими одиницями, так званих „транзакційних витрат”;

- спрощення або гарантування виконання досягнутих договорів (контрактів) і тим самим підтримання стійких зв'язків між окремими суб'єктами ринку;

- забезпечення стабільності та безперервності процесу обігу цінних паперів;

- зниження витрат при торгівлі цінними паперами та послугами.

Ринок цінних паперів є елемент системи економічних відносин, який обслуговує виробничі відносини в частині мобілізації, накопичення та розподілу грошових ресурсів, призначених для розширеного виробництва. Участь ринку цінних паперів в системі виробничих відносин виражається через сукупність економічних відносин між інвесторами, емітентами та професійними учасниками ринку цінних паперів з приводу отримання дивідендів, інших фіксованих доходів, пов'язаних з володінням цінними паперами, фінансових результатів від операцій купівлі-продажу цінних паперів [8].

Головною метою ринку цінних паперів кожної країни має стати становлення цілі-

сного, високоліквідного, ефективного і справедливого ринку, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки.

Список використаної літератури

1. Внукова Н. М., Грачов В. І., Кузьминчук Н. В. Ринок фінансових послуг: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. / Н. М. Внукова, В. І. Грачов, Н. В. Кузьминчук. – Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2004. – 276с.

2. Кравченко Ю. Я. Рынок ценных бумаг: Курс лекций. / Ю. Я. Кравченко. – К.: ВИРА-Р, 2002. – 368с.

3. Миркин Я. М. Ценные бумаги и фондовый рынок / Я. М. Миркин. – М.: Перспектива, 1995. – с. 323-324.

4. Овчинников В. В. Путь к совершенству мирового рынка ценных бумаг. Global custody [Текст] : монография / В. В. Овчинников. – М. : Солид консалтинг, 1998. – 485 с.

5. Рекуненко И.И. Научно-методичні аспекти дослідження поняття «інфраструктура» як економічної категорії / И. И. Рекуненко // Экономика и управление. – 2012. – №3 – 57 – 62.

6. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник / М. А. Коваленко, Л. М. Радванська, Н. В. Лобанова, Г. М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2005. – 572с.

7. Тарачев В.А. Российский рынок ценных бумаг и механизмы привлечения инвестиций в народное хозяйство. - СПб.: Перспектива-М, 2005. - 438с.

8. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. – 2-е вид. випр. і доп. / В. М. Шелудько. – К.: Знання – Прес., 2003 – 535с.

Автори

Нечипорук Оксана Василівна, ст. викладач, ХНЕУ, ksusha_n@list.ru

Тези доповіді надійшли 13 лютого 2016 року.